

Çocuklarla Felsefeye Varoluşsal Bir Bakış

RABİA DİRİCAN*

Özet

Son yılların ilgi çeken konularından olan çocuklarla felsefenin aslında kadim gelenek içerisinde izlerine rastlanabilir. Her türlü otorite karşısında özgürleşmeyi ve hakiki terbiyeyi içine alan yapısıyla insanın insan olmak davası kadar eski olan bu meselenin çağdaş eğitimin amaç ve gereklilikleri içerisinde taze bir bakışla tekrar incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu yazının konusu olarak çocuklarla felsefe, insan-eğitim-felsefe bağlamında varoluşsal bir bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır. İnsan, eğitim ve felsefenin tanım ve mahiyetlerinden hareketle Türkiye’de çocuklarla felsefenin nasıl bir içerikte olması gerektiği açıklanmak istenmiştir. Kimlik, kişilik ve şahsiyet arasındaki farklara değinilerek kişinin kendi şahsiyetini inşa ederken felsefenin terbiye edici bir yol oluşuna ve çocukları felsefeyle tanıştırmak suretiyle yola koyulma eyleminin mümkün olduğunca erken başlatılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca çocuklarla felsefedeki temel gayenin çocuklara filozofları ve felsefi akımları tanıtmak değil, daha yaşanılabilir bir dünya kurmak için onların şahsiyet inşasında rehber olmak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küçük yaşlardan itibaren felsefe ile disipline edilmiş bir zihnin toplumsal önyargıları ve basmakalıp fikirleri bir süzgeç gibi eleyerek doğru ve gerçek olana yöneldiği ve böyle bir ön eleme ile felsefenin çocuklara bir etik ve estetik tavır sağladığı üzerinde durulmuştur. Etik ve estetik tavır sahibi kişi ise kendisinin ve diğer insanların bir obje değil süje olduğu bilinciyle hareket eder. Bu bilinç bir anlamda dünyanın birlik ve hoşgörü içerisinde daha yaşanılabilir bir yer olması için her insanın sahip olması gereken temel insanlık unsurudur. Bu bağlamda bilim ve sanat gibi felsefenin de insan için yapılan bir insanlık başarısı ve eylemi olduğunu söylemek mümkündür.

Bu yazıda mevcut eğitim sistemi içerisindeki bazı yanlışlıklar ifade edilerek bu yanlışlıkları aşmada felsefenin etkisine değinilmiştir. Bir takım bilgileri ezberletmek, hakikate yalnızca tek bir yoldan gidileceğini söylemek, çocuğun özgür iradesini ve kişilik özelliklerini görmezden gelmek, ona önceden tayin edilmiş bir rota çizmek ve karar verme hürriyetini test mantığı ile elinden almak

tespit edilen yanlışlıklar arasındadır. Bu noktada sorgulayan ve sorgulatan yapısıyla felsefe çocuğun özgür iradesini eline almasını telkin edecek, doğruyu yanlıştan ayırması ve eleştirel düşünebilmesi için gerekli olan düşünme yetilerini canlı tutacak, hür varoluşunda ve şahsiyet inşasında ona engel olan her ne varsa mücadele etme gücü verecektir. İnsan-eğitim ve felsefe üçgeninde tekrar düşünüldüğünde çocuklarla felsefe her türlü köleliğe bir itiraz, bir yeniden doğma planı ve oluş tasarısı olarak karşımızda durmaktadır. Eğitim sistemi ve toplumda varlığı fark edilen tüm yanlışlıklar içerisinde çocuklarla felsefe dünyanın alışlagelmiş yazgısını değiştirmek için bir umut ışığı olmaya namzettir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Eğitim, Çocuklarla Felsefe

Abstract

It is possible to find traces of the philosophy with children that are an interesting topics of recent years in ancient tradition. The necessity of re-examining this subject, which is as old as the human's being a human being, with a structure that includes emancipation against all kinds of authority and a righteous dexterity with a fresh perspective in the aims and necessities of contemporary education is born. In this article, it was aimed to examine philosophy with children, with an existential point of view in the context of human-education-philosophy. It was desired to explain how the content of philosophy with children in Turkey should be based on the definitions and characteristics of human, education and philosophy. It has been pointed out that philosophy is an educating way as the person builds his or her personality by making reference to the differences between identity, personality and character, the way of dealing with the philosophy should be initiated as early as possible, by introducing children to philosophy. Moreover, it was achieved not only to promote children's philosophers and philosophical movements to children, but to guide them in their personal identity in order to establish a more liveable world. It is emphasized that since the early ages, a mind disciplined by philosophy has sought social prejudices and stereotypical ideas as a sifter, sifting toward true and real, and that such a preliminary sieve gives philosophy an ethical and aesthetic attitude to children. The person with an ethical and aesthetic attitude acts with the awareness that he and other people are not objects but subjects. This consciousness is a fundamental element of humanity that every human being must possess in order to make the world a more livable place in unity and tolerance. In this context, it is possible to say that philosophy, such as science and art, is a human achievement and action for human beings.

In this article, some of the mistakes in the education system are considered and the effects of philosophy in overcoming these mistakes are mentioned. To memorize a set of facts, to say that you will only go from one way to the truth, to

ignore the child's free will and personality traits, to draw a predetermined course to him, and to take the decision-making freedom with test logic are some of the mistakes determined. At this point, philosophy will question the child's free will by interrogating and questioning, and will give the power to fight whatever it is that will keep the thinking necessary to be able to know right from wrong and to think critically, and to keep it alive in its free existence and in personality. When we reconsider in the triangle of human-education and philosophy, philosophy with children stands as an objection to all kinds of slavery, a plan of rebirth and the design of being. Within all inaccuracies noticed in the educational system and society, philosophy with children is a candidate to become a hopeful light to change the usual destiny of the Word.

Key Words: Philosophy, Education, Philosophy with Children

Giriş

Felsefenin fonksiyonu, en temelde insanın içerisinde bizzat aktör olarak bulunduğu anlamlı bir hayat yaşamasıdır. Hiçbir ideolojinin, doktrinin, şahsın veya eğitim yanlışlarının esiri olmaksızın “şimdi ben bu evrende ne arıyorum?”, “dünyada neden varım?”, “var olmamın anlamı ve amacı nedir?” gibi sorularla felsefe, kişiye, onu etik bir yaşam safhasına geçirecek yolu hür iradesiyle çizme olanağı sağlar. Felsefe, insanın varoluşuna temel ve zemin teşkil eden, nihai hedefi bir ahlak kişisi olmak olan insanın diğer canlılardan ayrılan o cevherini (aklını) ve duygularını eğiterek onu kendine ve topluma kazandırmayı vaat eden üst düzey bir yaşama biçimidir.

Felsefe, insanın gücü ölçüsünde varlığın hakikatini bilmesidir (Kındı, 2013). Bochenski (2011)'ye göre ne yazık ki felsefenin en güç sorularından biri felsefe nedir sorusudur. Ancak dikkatli düşünüldüğü zaman felsefe bu soruya da kendi içerisinde cevap verecek, onun sistemli, bütünlüklü ve eleştirel bir düşünme edimi olduğunu söyleyecektir. Bu cevabın ardından akla şöyle bir soru gelmektedir; felsefe bunu neden yapar? Neden bütünlüklü, sistemli ve eleştirel düşünmeyi merkeze alır? Felsefenin varlık gayesi nedir? Bu soruların cevabı ise şüphesiz felsefenin can damarı olan varoluş gerçeğinde gizlidir. İnsan, bu dünyada var olmayı kendi seçmemiş; ancak kendini inşa etmesi için neredeyse sınırsız imkânlar içerisinde olan varlıktır. İnsan olarak dünyaya gönderilişi bakımından bilmeye, anlamaya ve eğitime mecbur bir yazgı içerisinde ve fakat kaderin konumlandığı noktada duramayacak kadar irade sahibi ve bilme arzusu ile doludur. Akıl, insana hem bir bilgi edinme ve o bilgiyle uyumlu etik fiillerde bulunma

sorumluluğu verir, hem de iradi hareketleriyle kendi hayatını planlama olanağı ile onu özgür kılar. Felsefe, insanın belki de eğitime en muhtaç yönünü; aklını ve sezgilerini eğitmeyi amaç edinir. Eğitilmiş bir akıl ve sezgi ile insan, teknoloji üreten, medeniyet inşa eden, kendini ve insanlığı ahlaki bakımdan olgunlaştırarak toplum refahının artmasında gayret gösteren bir özne haline gelecektir. Anlaşılacağı üzere felsefe, kişiliğin ve medeniyetin temelindeki itici güç, insana özgü ve insan yaşamına ait maddi-manevi gelişim aracı ve yokluğu telafi edilemez bir eğitim çeşididir.

Varoluşun Felsefesi; Felsefenin Varedişi

Felsefe tarihinin en çarpıcı örneklerinden biri olan Platon'un mağara alegorisi, hakikate uyanış ile felsefe-eğitim-insan-özgürlük ve varoluş arasındaki bağlantıların açıklımını da içerisinde barındırır. Kendisinden sonraki pek çok felsefe sistemine ilham kaynağı olmuş olan bu benzetme, esasında ideal eğitim için de bir yön tayin eder. Zincirlerinden kurtulup arkasında yanmakta olan ateşe dönen insan, o zamana kadar sahip olduğu tüm alışkanlıklarının ötesinde bir eylemde bulunmaktadır. Yıllarca zincire vurulu kaldıktan sonra gözlerini ışığa çevirdiğinde nasıl ki bir göz kamaşması yaşıyorsa zihnin kendini hakikate açması da elbette sancılı bir süreç olacaktır. Bu, -eğer başarılıabilirse- alışkanlıklarının kölesi olarak yaşamış biri için tam anlamıyla bir özgürleşme ve yeniden doğuşun hikayesidir. O zamana kadar esir yaşamış bir insanın aydınlanmasını sağlayacak ve hakikatin aslında başka bir şey olabileceği şüphesini uyardırarak olan ilk vasıta nedir? Yeryüzüne savunmasız ve üryan gelen insanın gözlerini hakikate açacak olan ilk vasıta şüphesiz eğitimidir. Eğitimin öznesi insandır ve bu bakımdan eğitim nedir sorusuna geçmeden önce sormamız gereken ilk soru insan nedir sorusudur. Heidegger'in deyimiyle "insan yalnızca var olan değildir. Aynı zamanda kendini var olan olarak algılayabilmek de". Biz buna bir açıklım daha ekleyecek olursak insan yalnızca var olan değil kendini var kılan, yapıp etmeleriyle kendini inşa edendir de. Bu bakımdan felsefenin çıkış noktasında her şeyin varlık ile başlaması gibi insanın yeryüzündeki serencamı da varoluş ile, kendini var kılmanın gerekliliği ile başlar. Bir irade ve özgürlük varlığı olarak insan, buna mecbur bir yazgı ile dünyaya gelir. Oysa Platon'un mağara örneğinde olduğu gibi akla gerek duymaksızın anlık algılar ile yetinerek sığ bir hayat sürmek, onu varlık oluştan varoluşa yükseltmemektedir.

Eğitim kitaplarında insan biyolojik, akılsal ve ruhsal bir varlık olarak tanımlanır. Akıl, onun tek kurtarıcısı olmayıp duyguları/gönlü/ruhu da eğitime, bir rehberin ışığında yürümeye muhtaçtır. İnsanın en yüce iki

özelliği akıl ve ruh sahibi oluşudur. Düşebileceği en alçaltıcı iki durum ise delilik ve her türlü ahlak dışı eylemin faili olmaktır. Tarih içerisinde bugüne kadar gelmiş tüm sanat eserleri, bilim ve din kitapları onun aklını ve gönlünü yüceltirken ahlak ve akıl dışılığını yermiştir. Bu bakımdan bir akıl ve ruh varlığı oluşu, insanı insan yapan ve tam da bu nedenle eğitime muhtaç olan iki yönüdür. Bilgelik sevgisi anlamına gelen felsefenin o iki kelimedenden oluşan tanımını, felsefenin sadece bir akıl işi değil aynı zamanda gönül işi oluşuna da işaret eder. O halde ikinci sorumuzu sormakta yarar vardır: Felsefe nedir? Romantik bir tanım yapmak gerekirse felsefe, tam olarak insan ruhundaki ikilikleri, bölünmüşlükleri birleyen, dengeye ve hizaya getiren hakiki bir mürebbidir. Bilimin parça parça ettiği evren algısından mütevellit zihin bulanıklılığını gidererek hakikate net bir şekilde bakmayı sağlayan düşünce eylemidir. İnsanın en kutsal olanını eğitime talip inşa zeminidir. Kısacası felsefe, sorgulayan ve sorgulatan yapısıyla o savunmasız ve üryan gelen insanı değer sahibi bir ahlak kişisi olmaya götüren yoldur. Felsefe böyle aciz bir varlıktan nasıl aziz bir varlık inşa edecektir? Bunun vasıtası şüphesiz eğitimidir. Cevap aranması gereken üçüncü sorumuz; eğitim nedir sorusudur. Üniversitelerde okutulan herhangi bir eğitim kitabını açtığımızda eğitimin “bireyin yaşantısında kasıtlı ve istendik davranış değişikliği oluşturma süreci” olarak tanımlandığı görülecektir. Bu tanım, eğitim sürecini davranış değişikliğine indirgeyerek insanın yalnızca biyolojik yönüne işaret eder. Oysa davranıştan önce düşünce vardır ve kişi düşündüğü üzere eylemde bulunur. Kasıtlı ve istendik ifadeleri de çok net olmayıp kime göre istendik olduğu, evrensel ahlak ilkelerine uygunluk mu yoksa herhangi bir otoritenin istediği davranışların mı kastedildiği açık değildir. Tanımdaki “birey” ifadesi dahi kişinin toplum içindeki sayısal ifadesini çağrıştırmakta, onun kendine özgü (şahsi) özelliklerini göz ardı ederek herhangi biri haline getirip hiçleştirmektedir. Modern eğitimde bireysel farklılıklar ifadesi çok sık yer almakla birlikte daha eğitimin tanımından itibaren ironi başlamaktadır. “Birey” ile “şahıs” ifadeleri arasında temsil ile mana arasında olduğu kadar fark vardır. “Şahıs çoğu zaman karıştırılmış olabileceği gibi batılıların ‘individu’ dediği şey değildir. O kendi içinde, sıkışmış bir varlık değil, insanlar –daha doğrusu şahıslar dünyası- içinde kendini yeniden bulan ve yine kendini muhtemel bir egoizmin pençesinden kurtarırcasına, hürriyet halinde aşmaya gayret eden; fakat bununla da yetinmeyerek onu çevreleyen her şeyle, diğer insanlarla olduğu kadar tabiatla, toplumla ve Tanrı’yla da bir ahenk kurmaya çalışan varlıktır” (Gürsoy, 2007, s.109-110). Tabiat, toplum ve Tanrı üçgeninde metafizik ve sosyal bağlantılar ile özgün varoluşunu kurmaya çalışan insanı ‘şahıs’ değil ‘birey’ olarak gören bir sistemi eğitim olarak tanımlamak mümkün gibi görünmemektedir. Zira insanın içsel süreçlerini yok sayarak

gözlemlenebilir davranışları ile sınırlamak, onu yalnızca etki alan bir varlık haline getirerek maddeyi ondan üste koyan bir zihniyettir. İnsan etki aldığı kadar dış dünyaya etki eden, anlam katan ve dış dünyayı etik ve estetik şekilde inşa ederek medeniyet oluşturan bir varlıktır. Ana konusu insan olduğu halde eğitim, pozitivistin etkisinde kaldığı sürece insanı ıskalamaya, onu aynı şartlara tabi tutulduğunda aynı tepkimeyi verecek bir deney kimyasalı gibi düşünmeye devam edecektir.

Bütün bunlar eğitim olarak kabul edilemeyeceğine göre soruyu tekrar soralım: O halde eğitim nedir? Eğitim, kişinin potansiyelini biyolojik, akılsal ve ruhsal açılardan en verimli düzeye çıkarma gayretidir. İnsanı, bünyesinin muhtaç olduğu en sağlıklı yaşama, aklının muhtaç olduğu en tutarlı bilgiye ve ruhunun muhtaç olduğu en ulvi değerlere yönelten bir olgunlaşma/ olgunlaştırma sürecidir. Kişinin varoluşunu gerçekleştirme süresinde ona kendini buldurtan, biyolojik, akılsal ve ruhsal yönlerinin dengeli ve uyumlu gelişimini amaç edinen bir inşa eylemidir.

Descartes'a göre felsefe bilgeliktir ve bilgelik ise işlerimizde ölçülülüğü, hayatımızı sevk ve idarenin yanı sıra sağlığımızı korumayı ve insanın bilebileceği tüm şeylerin tam bir bilgisini içerir. Ona göre filozof ise aklını gücü yettiği kadar iyiye kullanan, tüm işlerinde en iyi olana hükmettiği şeyi yapmak için sağlam bir iradeye sahip olan, doğru, cesur, ölçülü ve diğer bütün faziletlere sahip olan kişidir (Descartes, 2014).

Bu tanımlara bakıldığında felsefe ile eğitimin amaçlarının aslında ayrılmaz bir şekilde iç içe olduğu görülmektedir. Gürsoy, bu ilişkiyi şöyle ifade eder: "Eğitimin amacı, hiç şüphesiz, insanı yetiştirmek, onun kendi kendisinin mimarı olmasına, yine onun bir şahsiyet olmasına imkân vermektir. Felsefe ise, ele aldığı her konunun, tahlilini gerçekleştirdiği her meselenin sonunda bir yerde insana dönmekte, ulaşılmış olduğu her noktayı insan için yeniden yorumlamakta ve bu noktanın insan açısından değerini gündeme getirmektedir" (Gürsoy, 2007, s.109). Başladığımız noktaya geri dönecek olursak insanın özgürleşme/olgunlaşma hikayesinde felsefe ve eğitime olan ihtiyacı; fenomenal engellerin aşılarak kişinin aslına dönmesi, kendini bulması ve kendini aşması için bir başlangıç saati tayin etmek gerekir ki bu saat çocukluk çağıdır. Çocuk, mağaranın dışına çıkarak gün ışığı ile ne kadar erken tanışırsa yola koyulması da o kadar erken olacaktır. Çocuğun felsefe ile tanıştığı an, kendinden öncekilerin miras bıraktığı makus kaderinin değişeceği an olacaktır. Bu dönüşümün içerden olabilmesi için çocukların bizzat kendilerinin felsefe ile mümkün olduğunca erken tanışmaya ihtiyaçları vardır. Küçük yaşlardan itibaren felsefe ile disipline edilmiş bir zihin toplumsal önyargıları ve basmakalıp fikirleri bir süzgeç gibi eleyerek

doğru ve gerçek olana yönelir. Böyle bir ön elemanın ardından gelen etik ve estetik tavır ise kendisinin ve dahi diğer insanların bir obje değil süje olduğunun bilinciyle hareket etmeye başlar.

Bir insanın doğumu, belki de dünyanın uyuşuk ve kapalı bir bilinçle karakterize kaderini değiştirmeye kadar uzanabilecek olan bir imkânlar silsilesinin de doğumu anlamına gelir. Tarihteki tüm ahlak kahramanlarının, azizlerin, alimlerin, filozofların ve peygamberlerin müşterek özellikleri, kendilerinden önce kurulmuş bozuk düzeni ve irade dışı sürükleniş hikayesini yıkmaları, bir ezberbozan ve putkırıcı oluşlarıdır. Bu durum sığ bir isyankarlık, anarşi savunuculuk veya gelenek karşıtlığı olarak algılanmamalı, bir yeniden doğuşun hikayesi olarak okunmalıdır. İnsanın, içine doğduğu çevrenin dar çerçevesinden bakarak büyük manzarayı görmesi ve bir takım köhne alışkanlıklarla yaratılışındaki hakikate uygun davranması zordur. Nurettin Topçu'nun "İsyah Ahlakı" isimli eserinde ifade ettiği üzere denilebilir ki zihinsel konfora itiraz çağrısı olan felsefe, ilk planda bir silkelenme ve kendine geliş hamlesidir. Felsefe, yığın psikolojisinin aldanışlarıyla mest olan dünyanın alışıl gelmiş yazgısını değiştirmeye talip ezeli bir nida, bir öze dönüş çağrısı ve "oluş" manifestosudur. Platon'un mağara alegorisiyle sembolize ettiği gibi başucumuzda duran bir hakikate uyanmak felsefe ile mümkündür. Bu bağlamda felsefe bir farkındalık eğitimi, bir şuur terbiyesidir. Eğitimdeki amaç, kendisinin ve çevresinin farkında olan, iyi-kötü, doğru-yanlış ve güzel-çirkin ayrımını yapabilecek kadar düşünme yetileri gelişmiş, şuur sahibi insan yetiştirmektir.

İnsana hak ettiği anlamı geri vermek, onu pozitivizmin düşürdüğü madde sahasından varoluş sahasına yüceltmek, felsefe ile, felsefenin eğitimin her aşamasına dahil edilmesi ile mümkün olacaktır. Aksi taktirde bir takım bilgileri ezberletmek, hakikate yalnızca tek bir yoldan gidileceğini söylemek, çocuğun özgür iradesini ve kişilik özelliklerini görmezden gelmek, ona önceden tayin edilmiş bir rota çizmek ve karar verme hürriyetini test mantığı ile elinden almak bir çocuğun hür varoluşunu gerçekleştirme için yeterli değildir. Bu noktada eğitim bilimlerinde son yılların gözde konusu olan çocuklarla felsefe imdadımıza yetişir. Çocuklarla felsefe, popülist bir kavram gibi görünmekle birlikte Sokrates'in agorada mayotik yöntem ile genç-yaşlı demeden yaptığı sohbetler çocuklarla felsefenin kurulduğu nokta sayılabilir (Taşdelen, 2015, s.117). Esasında köklü bir mesele olarak karşımızda duran çocuklarla felsefeye duyduğumuz gereksinmeyi Direk, şu sözlerle ifade eder: "Eğer çağdaş bir eğitim yapmak ve çağdaş insanlar yetiştirmek istiyorsak felsefeyi özel bir ilgi alanı olmaktan çıkarmak, eğitimin genelinin bir parçası haline getirmek zorundayız. Çünkü düşüncenin her türlü otorite karşısında özgürleşmesi eleştirel düşünebilen

bir zihin gerektirir. Böyle bir zihin yapısı ancak felsefe disipliniyle oluşur. Bu nedenle düşündüğünün hesabını verebilen kişiler yetiştirmek istiyorsak felsefe eğitimine gereksinmemiz vardır” (Direk, 2011, s.231).

Çocuklarla felsefeye başlarken önce çocuk ve çocukluk algımızı belirlemek ve varsa buradaki yanlışlıkları düzeltmek birinci basamak olmalıdır. Her şeyden önce çocuk metafizik bir öznedir, bir şahıstır. İlişkiler kuran, bağlanan, tabiat ve toplumdaki etkilenen; tabiat ve topluma etki eden sosyal bir varlıktır. Aristoteles’in “insan doğası gereği bilmek ister” sözünde ifade ettiği gibi zihin, dış dünyayı algılamaya başladığı andan itibaren yoğun bir merak duygusu ve bilme arzusu içerisinde olur. Bu, aynı zamanda bir yönelişin de ifadesidir. Zira çocuk, içerisinde bulunduğu dünyanın yalnızca bir gözlemcisi değil aynı zamanda rolünü yeni tanımaya başlayan bir aktördür de. Tabiat ve toplumda karşılaştığı her şey onun için ilktir ve bu şeylerle ilgili henüz önyargıları olmadığı için belki de epokeye (paranteze alma) en yakın olandır. Çocuklarla felsefenin en temel amaçlarından birisi çocuğun hakikate çıplak gözle, tarafsız bakma yetisini korumak ve soru sorma heyecanının yetişkinlik yıllarında da canlı kalmasını sağlamak olmalıdır.

Çocuklarla felsefenin bir diğer amacı ise hayatının erken dönemlerinden itibaren kişiye felsefi bir tutum kazandırmaktır. Diğer bilgi türleri yöneldikleri konuyu, ne oldukları bakımından araştırırken felsefe, üst bir bakış ve değerlendirme ile o konunun bilgisinin yanı sıra insan açısından değerini ve anlamını da sorgular (Bayraktar, 2013, s.xi). Bu üst bakış ve bilışı sürdürerek hayatın her safhasında anlam arayışında bulunma çabası felsefi tutumdur. O aynı zamanda, varlığın bütünlüğü içinde bilgileri değerlendirme fırsatı sunar ve böylece insana, bilgiye dayalı eylemlerinin (fiil), başka bir deyişle iradi hareketlerinin gerektiği gibi yapılması hususunda yol gösterir (Öner, 1995, s.3). Felsefi tutum, tabiata ve olaylara bütünlüklü bakmayı, hoşgörülü olabilmeyi, neden-sonuç ilişkisi kurabilmeyi, düşüncelerini gerekçelendirebilmeyi, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırt edebilmeyi ve her zaman iyiden, doğruya ve güzelden yana olmak için gayret edebilmeyi gerekli kılar ki bu gayret nihayetinde biyolojik varlık olan insandan bir şahsiyet doğurur. Bu noktada kimlik, kişilik ve şahsiyet çocuklarla felsefe eğitimcilerinin bilmesi gereken başat kavramlardandır.

Kimlik, isim ve sıfatlardan meydana gelirken kişilik o kişinin aldığı eğitim, konuştuğu dil, yaşadığı kültür, ait olduğu din, kolektif bilinçaltı gibi pek çok faktörün şekillendirmesiyle oluşur. Modern psikolojik rahatsızlıkların temelinde her şeyden önce kimliksizlik sorunu yatar. Aslında bu durum

kişilerin gerçekte kimliksiz oluşundan değil kendi kimliklerine bir değer atfedemeyişlerinden ileri gelir. Bu değersizlik hissiyle baş edebilmek için ideolojik veya diğer gruplara girerek daha önce belirli bir çoğunluk tarafından gruba atfedilmiş değerleri kendilerine de mal ederler. Çünkü tek başlarına bir kimlik oluşturamamış veya var olan kimliklerini adlandıramamışlardır. Kişilik ise kişinin kendine has özelliklerine vurgu yapar, ailevi, tarihi ve kültürel kodlar üzerine inşa edilir. Bu bakımdan kişilik gelişimini desteklemesi için çocuklarla felsefe programının, çocuğun içerisinde bulunduğu tarihi ve kültürel özelliklerle uyumlu olması beklenir. Taşdelen'e göre felsefi düşünce kendi tarih ve literatürüne karşı derin bir ilgi ve ontolojik bağlılığı da ifade eder. Her türlü felsefi çaba kendi geleneği ve literatürü üzerinde yükselir. Bu açıdan bakıldığında çocuklarla felsefenin sağlam bir temel üzerine kurulabilmesi için sadece eleştirel ve yaratıcı düşüncenin niteliklerinden yararlanması yeterli olmayıp aynı zamanda kendi tarih ve kültürünü bir kaynak, bakış açısı ve derinlik haline getirmesi de gerekir (Taşdelen, 2015, s.124-125). Denilebilir ki her ülke kendi ihtiyaçları, tarihi ve kültürü içerisinde müfredatını ve eğitim programlarını oluşturur. Amerika kendi kapitalist ve rekabetçi sistemi içerisinde pragmatist görüşlerden etkilenen Lipman'ın Çocuklar için Felsefe programını benimsemiştir. Türkiye'nin eğitim politikasındaki temel felsefe pragmatizm değildir. Bu nedenle Lipman'ın programını birebir uygulamak Türkiye'nin eğitimdeki felsefe ihtiyacına doğrudan cevap vermeyebilir. Türkiye'nin çocuklarla felsefe konusundaki ihtiyaç ve beklentilerini İoanna Kuçuradi, doğru bağlantılar kurabilme, doğru değerlendirmeler yapabilme, etik değerler bilgisi edinme ve insan hakları şeklinde özetler. (Kuçuradi, 2013, s.19-20). Bu bağlamda Türk Eğitim sisteminin, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi ve doğru bağlantılar kurabilen; doğru değerlendirmelerde ve yargıda bulunabilen, etik değerleri benimsemiş ve bunlara uygun davranabilen ve insan haklarını ihlal etmeyen kişiler yetiştirebilecek bir felsefe eğitimine ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Kişiliğin daha kapsamlı ifadesi ise şahsiyet kavramında gizlidir. Daha varoluşsal bir çağrışım yapan şahsiyet, kişinin kendini araması, kendini bilmesi, bu dünyada ne aradığına cevap verme cehdinde olması ve nihayetinde ahlaki özneyi (kendini) inşa etmesiyle ilgilidir. Kimlik, kişilik ve şahsiyet bağlamında düşünüldüğünde felsefe eğitimi kimliği ve kişiliği de içine alarak onları aşan bir şahsiyet eğitimi vaat eder. Kimlik ve kişilik gelişimi biyolojik ve psikolojik gelişimin en hızlı olduğu, kişinin hayatındaki en kritik dönem olan çocukluk çağında oluşmaya başlar. Çocuklarla felsefenin yaratıcılığı, eleştirel düşüncüyü, dil becerilerini, işbirliğini, oto-kontrolü geliştirdiği yapılan araştırmalarla bulunan sonuçlar olmakla

birlikte çocuklarla felsefenin en nihai amacı kimlik ve şahsiyet gelişimidir. Şahsiyetin bireydeki inşası, en temelde değer farkındalığı ile başlar. İnsan, değerlerle ilişkiye geçmeden ve bilinç sahibi olmadan önce yalnızca bir biyolojik varlık konumundadır. Değerler o biyolojik varlığı bir tekamül süreci içerisinde “insan” mertebesine çıkarırlar (Bayraktar, 2013, s.24). Bu bağlamda değerleri, insan-egitim ve felsefe üçgeninde tekrar düşünenecek olursak ‘farkındalık’tan ‘tutum’a giden yol haritası daha net görünür hale gelecektir.

Çocuklarla felsefe her şeyden önce bir farkındalık eğitimidir. Felsefe, bireyin içinde bulunduğu hayat, yaşadığı olaylar, insanlarla ve tabiatla olan ilişkiler üzerine sistemli bir şekilde düşünerek tüm bunlara eleştirel bir gözle bakmasını ve farkındalık kazanmasını sağlar. Bu bakımdan çocuklarla felsefe, filozofların görüşlerinin veya felsefi akımların basitleştirilerek anlatılması değil, çocuğun kendi dünyasından hareketle düşünmesini sağlayıcı etkinliklerde bulunmaktadır. Kant, üniversitedeki felsefe derslerinde ‘felsefeyi değil, felsefe yapmayı öğrenmek; düşünceleri değil, düşünmeyi öğrenmek’ öğretimin amacı olmalıdır demektedir (Heimsoeth, 2007, s.10). Bu tespit çocuklarla felsefe etkinlikleri için de geçerlidir. Çocuklar için felsefe bir literatür, bilgi ve uzmanlık alanı olarak felsefe ile ilgilenmeyi değil öncelikle hayat ve varoluş üzerine düşünmeyi ifade eder. (Taşdelen, 2015, s.120). Hayat ve varoluş üzerine düşünürken üst bir varoluş seviyesinden değil çocuğun kendi hayatının içerisindeki varlık ve olaylardan yola çıkılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Heimsoeth’e göre, felsefeye girmek isteyen kimse fenomenlerle, hayat ve dünya sorunlarıyla ilgi kurmalı, kendi deneyimleri ile zamanının deneyimlerinden yola çıkarak düşünceler ortaya koymalıdır. Öte yandan felsefenin uğraşamayacağı hiçbir varlık alanı yoktur ve felsefenin araştırma objeleri çok geniş bir alanı kaplar (Heimsoeth, 2007, s.10). Bu bağlamda çocukların dünyasında yer bulan varlık sahasından herhangi bir şey felsefi bir tartışmanın konusu olarak masaya yatırılabilir. Bir çocuğun dünyasında, günlük yaşantılarında sıklıkla karşılaştığı bitki-hayvan-insan, canlı-cansız, oyun, güzel-çirkin, aynı-benzer-farklı gibi kavramların çeşitli etkinlikler içerisinde felsefi bir sorgulamayla ele alınması uygun görülmektedir.

Sonuç

Çocuklarla felsefe, çocuklara filozofları ve felsefi akımları tanıtmaya etkinliği olmaktan ziyade onları, geliştirebilecekleri bir şahsiyet varlığı olarak inşa etmeyi hedeflemektedir. Çatışan kimlikler yerine etik temellere dayalı bir insan ve toplum tahayyülü felsefi bilinç ile ancak tahakkuk ettirilebilir.

Şüphesiz felsefi bilinç, felsefi tutuma dönüşmek suretiyle daha yaşanılabilir bir dünya kurmak için de elzemdir. İnsan-felsefe-eğitim üçgeninde düşünüldüğünde, eğitim ile felsefenin hemhal olduğu bir terbiyeden geçerek insanın bir varoluşun öznesi ve müsebbibi konumuna yükselebileceği söylenebilir. Bu durum, felsefeyi eğitime ya da eğitimi felsefeye indirgemek/ dönüştürmek olarak düşünülmemeli, eğitimde felsefe olmaksızın şahsiyet inşasının müşkül ve belki de imkansız olma riskini bertaraf hamlesi olarak telakki edilmelidir.

* Rabia Dirican
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
Temel Eğitim Bölümü
rabiadirican@gazi.edu.tr

Kaynakça

- Bayraktar, L. (2013). *Felsefe İle*. Ankara: Aktif Düşünce.
- Descartes, R. (2014). *Felsefenin İlkeleri*. İstanbul: Say.
- Direk, N. (2011). Neden Çocuklar İçin Felsefe?. *Özne Dergisi*, 14, 231-235.
- Gürsoy, K. (2007). *Bir Evrensel Projemiz Var mı?*. İstanbul: Etkileşim.
- Heimsoeth, H. (2007). *Felsefenin Temel Disiplinleri*. (T. Mengüşoğlu, Çev.) Ankara: Doğubatu.
- Kuçuradi, İ. (2013). *Türkiye’de felsefe eğitimi*. B. Çotuksöken, H. Tepe (Ed.), *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi* (ss.17-21). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Öner, N. (1995). Felsefi tutum. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 18, 3-6.
- Taşdelen, V. (2015). *Felsefe Kültürü*. Ankara: Hece.

Niçin Çok Şakacıdır Ay?

Bulutlar mı
Saklar ay'ı?

...

Niçin
Gece görünür ay?

...

Niçin büyür
Sonra küçülür ay?

...

Palyaço gibi
Niçin çok şakacıdır ay?

Çünkü kocaman
Bir palyaçodur ay...

Mustafa Ruhi Şirin